

Jouluyönä Jinghongissa

Vähän ennen puoltayötä linja-auto kääntyy alas valtatie rampista pienelle parkkipaikalle, jonka laitaan on pystytetty ruokintakeidas. Etuseinä on avoin, katosta riippuu muutama paljas hehkulamppu, avokeittiössä höyryävät padat. Karkealle betonilaattele pystytetty parinkymmenen pöydän paikka on lähes täynnä. Väsyneet matkajat istuvat tutisevilla tuoleilla ahmimassa myöhäistä ateriaansa, vaimea puheensorina sulautuu ravintolan tyyliin karuuteen. Joku hontelo nuorimies tyytyy nauttimaan seisaaltaan oluen ja pari savuketta ja tuijottaa peräseinän mykistynyttä televisiota. Ruudussa menee tavanomainen saippuasarja itä-rannikon metropolien kauniiden ja kenties rohkeidenkin elämästä.

Se maailma on kaukana. Pekingiin näiden nuudelipatojen ääreltä on 3 000 kilometriä, Shanghaiin sumuun ja humuun parisataa kilometriä vähemmän. Bangkokiin olisi lentoaika puolisenkymmentä tuntia jos lentoja olisi: kilometrejä on tuhatkunta. Helsinki on 7 000 kilometrin päässä, Sydney muutaman sata kilometriä lähempänä, ja myös sisäinen navigaattorimme kertoo, että tänä jouluyönä olemme päässeet pitkälle.

Nälkäisiä emme tuntikausien matkasta huolimatta ole; tyydymme katselemaan liha- ja vihanneskulhoja, joista sakea höyry nousee hetkeksi ravintolan valopisteisiin ja katoaa sysimustalle taivaalle, jolla ovat tähdet. On viileää. On lähes kylmää, vaikka koko pitkän iltapäivän ja illan olemme laskeutuneet alas lumisilta vuorisiduilta kohti subtrooppista vyöhykettä. Vilkaisemme kuljettajaa. Kun hän aterian päälle syyttää savukkeen, on kohta lähdön aika.

Ravintolan edessä on pari muutakin bussia, saman oloisia, pienehköjä ja uusia. Hiukan hankalat betoniportaat vievät alas pysäköintipaikalle, ja kun sieltä vilkaisee taakseen, kohti hatarasti valaistua ravintolaa jota ympäröi pimeä maa ja Yunnanin maakunnan syvältä tuikkiva taivas, tuntuu aivan kuin kiinalaiset olisivat rakentaneet tähänkin moottoriteliittymän katveeseen, omaan maahansa, taas yhden pienen *chinatownin*. Sellaiselta kiinalaisten sopeutuminen rajusti ja nopeasti muuttuvaan ympäristöönsä usein vaikuttaa. He etsivät kolonsa, tilansa, paikan myyntitiskilleen. Kun bussi kiipeää ta-

kaisin valtatie G8511:lle, mieleen tulee, yritämmekö me tehdä saman omalle Kiinallamme, muistoillemme tästä suuresta maasta.

On jouluaattoilta 2013, ja vuodet ovat menneet nopeasti ja tehokkaasti. Kun me nyt laskettelemme siistissä, makuupaikoin varustetussa ajoneuvossa 500 kilometrin matkaa Kunmingista alas Jinghongin pikkukaupunkiin liki Laosin rajaa, auto ei ole sakeanaan tupakan ja eväiden hajua eikä kuljettaja ole niitä kohtaloo uhmaavia vuoristokuskeja joita Yunnanin maakunnan sorateilla vielä vuosituhannen alkupuolella hurjasteli, mutta eipä täällä enää ole juuri vanhoja maanteitäkään. Mennyt on jäänyt asvaltalin alle, mutta muistikuvat noista sorateiden virtuooseista ovat yhä eläviä. Heillä oli bensaa suonissaan.

Moottoritie muuttaa koko maiseman, mutta nyt tien kahta puolin on myös levittäytynyt loputon silmäkantama modernia maataloutta. Koko pitkän illan olemme katselleet, miten kasvihuoneiden matalat muovitunnelit kilometri toisensa jälkeen peittävät istutuksia, suojaavat satojen ja tuhansien hehtaarien viljelmiä sateilta ja pikkupakkasilta, ja vähän väliä myös bussi on sujahtanut hyvin valaistuun tunneliin, vaivattomasti ja juuri vauhtiaan hiljentämättä, aivan kuin vuoret lopullisesti olisivat menettäneet syvimmän eli rajoittavan ja avartavan mielensä. Muoviin käärityn maiseman takaa olemme erottaneet uusien kerrostalojen ryppäitä, nykykiinalaisia betonipuristettuja kolossikyliä. Maa on kallista, suurtuotanto halpaa; siksi enää harvoin näkee maalaiskylien laidoilla vanhoja miehiä, jotka ennen aina näyttivät siltä kuin olisivat parin naudan ohella laiduntaneet omia, äkkiä oudoiksi käyneitä muistojaan. Kymmenessä, kahdessakymmenessä vuodessa Kiina todella on muuttunut emmekä mekään entisellämme ole.

Kiinaa on sanottu valtavaksi rakennustyömaaksi, mikä ei ole aivan harhaanjohtavaa, vaikka 1,4 miljardin ihmisen maa on laadullisesti, ei vain määrällisesti, erilainen kuin mikään: tänne mahtuu erisuuntaisia, ristiriitaisiakin kehityskulkuja. Yhtä ja yhtenäistä Kiinaa tuskin on edes markkina-alueena saati kulttuuripiirinä, mutta kun me miellyttävässä makuuasennossa kiidämme pitkää alamäkeä Kunmingista etelään, kaikki näkyvissä oleva todistaa, että työmaat tapaavat valmistua joskus. Tämä kirja vain on kesken.

Jo vuosia *Suuri Virta* on hiertänyt. Välillä se on jäsentynyt kokonaan uudelleen, välillä jäänyt muiden töiden ja sairastelujen varjoon, ja aikaa on vienyt myös tajuta, että ei meidän tarvitse pysyä Kiinan kiihkeän muutoksen vaan omien kokemustemme tasalla. Kiinan vauhdissa ei pysy kukaan, tuskin edes Kiina itse. Myös prosessit ovat erisuuntaisia tai erilaatuisia. Kiina edistyy, niin sanotaan. Me korkeintaan kypsämme.

Joulu oli tuloillaan myös vuonna 1999, kun ensi kerran yhdessä kävimme Kiinassa, ja nyt olemme kuljeksineet pitkin ja poikin tätä laajaa maata kolmella vuosikymmenellä. Anna-Liisa tosin aloitti Kiinan matkailunsa jo 1980-luvun loppupuolella, Jarmolle vuoden 1999 käynti oli ensimmäinen. Vuosituhannen vaihduttua yhteiset matkamme alkoivat venyä kuukausia kestäviksi, puolivuotisiksikin. Saattaa olla, että myös ajatus tästä kirjasta, tai ainakin jostakin kirjasta, syntyi jo tuolloin. Niin ensikosketus Kiinaan ammattikirjoittajiin vaikuttaa. Se sokeuttaa.

Jatkokin oli tavanomainen. Kirjoitimme satunnaisia matkajuttuja ja taustajuttuja, Anna-Liisa vei Kiinaan lehtensä lukijamatkalaisia ja kymmeniä muita ryhmiä, hankimme valtavia määriä Kiinaa koskevaa kirjallisuutta kykenemättä aina erottamaan olennaista vähemmän tärkeästä saati ymmärtämään kirjoittajien omia intressejä; ja välillä jäimme kuukausiksi koluamaan maan syrjäseutuja, joista kukaan ei näyttänyt tietävän tai ainakaan kertoavan juuri mitään. Tuntui, että kiersimme Kiinan kääntöpuolta, aivan erilaista Kiinaa kuin mistä uutiset kertoivat, ja sekä Kiina että kirjaidea levisivät käsiin.

Myös koko kirjallisuudenlaji näytti, ja yhä näyttää, kuolevalta, vaikka suurilla kielialueilla yrittäjiä riittää. On tapana sanoa, että matkakirjallisuus on menettänyt merkityksensä, kun kuka tahansa voi muutamassa tunnissa lentää Shanghaihin tai Chongqingiin. Niin todella voi, mutta perille ei pääse edes vuodessa. Tästä kokemuksesta kirjoitamme.

Shenzhenistä, Kiinan koko itärannikon häkellyttävästä talouskasvusta ja dramaattisista murroksista on kuluneiden 30 vuoden aikana kirjoitettu uuvuksiin saakka eikä meillä ole tähän nyt jo itseään siteeraavaan ja monistavaan puheeseen mitään uutta ja erityistä lisättävää. Murroksessa ja välillä kaaoksessa Kiina on ollut pitkälti toista sataa vuotta, mutta 1970-luvun lopun jälkeinen muutos on koskettanut maailman kaikkien ihmisten arkea toisin kuin aiemmat murrokset. Siksi kapitalistisen Kiinan tulevaisuudella on spekuloitu vielä enemmän kuin aikoinaan kommunistisen Kiinan mahdollisuuksilla. Matkakirjoittajalle erilaiset näkemykset ovat taustakohinaa, johon voi yrittää suhteuttaa omia kokemuksiaan.

Matkakirjallisuus on kuollut, koska tai vaikka ihmiset matkustavat enemmän kuin koskaan, ja kirjakaupoissa on hyllymetreittäin matkaoppaita, jotka pilkkovat määrämaat sopiviksi reiteiksi ja kohteiksi, nähtävyyksiksi ja elämyksiksi, jotka tarjoillaan lukijoille valmiiksi koettuina ja kotoisina. Kaiken tämän runsauden keskellä tuntuu oudolta, että *matka* silti on nykypuheessa usein metafora, vertauskuva. Missä me olemme, kun olemme matkalla? Kysymys on tekosyvällinen tai ainakin retorinen ja tahtonee korostaa ihmisen omaa muutosta, ehkä jopa henkistä kasvua. Meitä ajatellen tällaisesta mat-

kasta ja kasvusta ei ole takeita: olemme vain vanhentuneet samalla, kun Kiina ilmiselvästi on nuorentunut, modernisoitunut.

Konkreettisesti me, kaksi suurten ikäluokkien vanavedessä kasvanut suomalaista, teemme tänä jouluyönä 2013 matkaa kohti Mekongin rannalle rakennettua Jinghongin kaupunkia, ja vielä pari päivää sitten olimme paikannettavissa Sichuanin maakuntaan, Kiinan ydinmaille, sinne missä pohjoinen ja etelä kohtaavat ja missä vauras itä muuttuu köyhäksi länneksi. Kun hetken viivähdimme maailman suurimmaksi kaupungiksi mainitussa Chongqingissa, missä sisemmällä kehällä asuu seitsemisen miljoonaa ihmistä ja koko hallintoalueella 37 miljoonaa, ne miljoonat tunki luissaan. Ehkä kyse oli matkasta yhä pienentyvään itseän, ehkä vain suhteellisuudentajusta: mikä meille tapahtuu, tapahtuu vain ja ainoastaan meille, ja meistä piittaamatta Kiina ja maailma menevät menojaan. Vain hybriksen hetkinä kuvittelemme *Suuren Virran* hetkelliseksi kapulaksi ajan rattaisiin.

Kokemus olisi toisenlainen, jos olisimme nuoria, ja hetkittäin olemmekin; nykyinen Kiina aktivoi kadonneen nuoruutemme kokemuksia. Kun sivusta seuraa kahden tai kolmensadan miljoonan kiinalaisen siirtotyöläisen vaellusta ja uurastusta, ei siitä ensimmäisenä tule pitkä ja rikas kungfutseilainen kulttuuriperintö mieleen. Meidän mieleemme tulee suuri suomalainen muutto 1960- ja 1970-luvuilla, kalseat siirtotyömaat ja pienet ruotsinlaivat, ja syvälliseksi tarkoitettu kysymys asettuu toisin. Missä me olemme, kun olemme kotona? Isolla osalla ikäpolvemme suomalaisia ei taida olla tähän kunnon vastausta.

Olisi silti väärin rinnastaa Suomen ja Kiinan rakennemurrokset vain siksi, että molemmat ovat olleet poikkeuksellisen nopeita. Vaikka Jinghongin bussissa saattaa oma nuoruus tulla mieleen, käy Kiina läpi hyvin erilaista murrosta kuin 1960-luvun Suomi, ja eroja on muussakin kuin volyymissa. Oma taustamme vain herkistää meitä ennen kaikkea niille tavoille joilla Kiinan syrjäseudut muuttuvat ja mullistuvat.

Entä onko meillä tien päällä tai tässä kirjassa jokin tietty rooli? Identiteetti? Olemmeko turisteja? Tutkimusmatkailijoita? Ulkomaalaisia barbaareja vuosituhantisen sivistyksen keskellä? Globalisoituneen maailman noteita nomadeja, kulkureita rinkka niskassa ja nenä *Lonely Planetin* matkappaassa?

Tätä sopii kysyä ja ihmetellä nyt, kun matkailusta on tullut massiivinen teollisuudenlaji, joka myös Kiinassa on mullistanut monien syrjäseutujen elämää, ja tähän kysymykseen meidän on parasta olla vastaamatta. Jää muiden vaivaksi teoreettisesti pohtia, mitä *matkailija* tarkoittaa ja miten matkailija mahdollisesti eroaa *turistista*. Meidän kannaltamme tärkeämmältä tuntuu, että kokemukset vain kolmelta tai neljältä vuosikymmeneltä Kiinassa

korostavat kaksinkertaista vierautta. Muistamamme Kiina kaiken aikaa aivan silmiemme edessä katoaa, ja samalta meistä usein on tuntunut Suomessa. Tämä välttämättä ei ole muutosvastarintaa vaan tavanomaista, vuosien tuomaa ohimenevyyden kokemista.

Kiinassa olemme vieraina ja vieraita, mutta moderneja nomadeja emme välitä olla. Olemme tavanneet oikeita nomadeja Tiibetin ylängöillä ja kinpaskatulien äärellä, aidosti kaukana globaalista maailmankylästä. Heidän elämäntapansa on omalajistaan ja ennen pitkää katoavaa, ja tuntuu väärältä varastaa heiltä identiteetti alibiksi näille joutilaille harhailuille lentokentillä ja rautatieasemilla, vieraisa kylissä ja kummallisissa kaupungeissa. Sanassa *vieras*, kaikkine johdannaisineen – *vierailla*, *vierastaa*, *vieraantua* – on matkakirjoittamisen kokemuksellinen perusta. Välillä vierastamme Kiinaa, välillä itseämme.

Ammatti jättää jälkensä. Olemme vuosikymmeniä tehneet toimittajan töitä, mikä väistämättä hiukan leimaa tätä kirjaa ja suhdettamme Kiinaan. Kiinan suhdetta meihin se ei ole leimannut. Matkakirjoittaminen ei silti ole journalismia. Toimittajan työ on kiinnostavaa ja mukaansa tempaavaa, koska sen tuottama tieto nopeasti muuttuu vihjeiksi viime viikon pitkävedon kohteista, ja erityisen nopeasti näin näyttää käyvän Kiinaa koskevalle tiedolle. Sanotaan, että niin on käynyt myös totuudelle. Nykyisin totuus on hiukan vanhahtava käsite. Kumma kyllä valheen käsite tuntuu entistä käyttökelpoisemmalta.

Jos matkakirjoittamisella on oma totuutensa, on se erilainen kuin tutkijoiden ja toimittajien totuus, mutta ainutlaatuinen se tuskin on; monikin viisi- tai kuusikymppinen saattaa jo kokea olonsa maailmassa oudoksi ja vieraaksi, vaikka ei olisi poistunut kotikulmilta mihinkään. Vieraus on hankala kokemus, ja matkoilla tästä kokemuksesta voi tulla ansa. Helposti tulkitsee vierasta tutuksi, koska tuttu on turvallista, ja tämä pätee myös toimittajan työhön, jota tiedonvälitykseksi kutsutaan. Erityisesti Kiinasta olisi paras ta välillä ja useinkin välittää vain tietämättömyytensä.

On helpompi edetä kielteisten määreitten kautta. Alaa tutkineen Peter Bishopin mukaan on matkakirjoittaminen aivan liian usein vain tieteellisen havainnoinnin surkea serkku tai sitten siitä tyystin puuttuu fiktion, sepitteen, luovuus. Me emme sepitä emmekä tutki. Liioin emme etsi elämäämme sisältöä idän vanhasta viisaudesta; sekin on kiinnostavaa, mutta emme yritä adoptoida itseämme vieraaseen perinteeseen. Pikemminkin olemme häkeltyneinä seuranneet kaikkia niitä tapoja joilla perinteet Kiinassa ovat murtuneet ja alati murtuvat.

Oscar Wilde, jolta runsaasti löytyy siteerattavaa viisautta, on sanonut, et-

tä ihminen on vähiten itsensä, kun hän puhuu omassa persoonassaan. Siksi-kin me *Suuressa Virrassa* sinutteleimme itseämme aina, kun kerromme varhaisemmista matkoistamme ja kokemuksistamme: tämä on tuntunut paremmalta kuin jatkuvasti kirjoittaa yksikön tai monikon ensimmäisessä persoonassa. Tapa ei ole uusi; se kuuluu kirjallisiin konventioihin, ja on sitä joskus käytetty onnistuneestikin. Ottamalla etäisyyttä on helpompaa, luontevampaa käsitellä omia muistoja, aivan kuin jonkun toisen kokemina, ja usein tuntuu, että joku toinen ne hetket onkin elänyt. Saattaa olla, että tällä kokemuksella yleisemminkin on tekemistä modernin ihmisen mielenmaiseman kanssa.

Kiina on muuttunut, me olemme muuttuneet, ja Kiinan lumovoima on mielessämme saattanut heikentyä, mutta hämmennyksemme ei ole väistynyt. Sekä suuruus, suunnattomuus, että muutos ja sen nopeus ovat olleet vaikeita hahmotettavia. Kiina on tarjonnut iloa ja elämyksiä, välillä olemme olleet väsyneitä ja masentuneita, kohdanneet vaivoja ja vastuksia, joskus satunnaisia vaaroja, mutta kaikkea tätä, varsin arkista ja tavanomaista, olemme kokeneet myös Suomessa ja monessa muussa maassa. Mikään muu maa ei silti ole saattanut meitä samalla tavoin ymmälleen kuin Kiina. Tätä hämmennystä ei juurikaan ole selkeyttänyt asiantuntijoiden, tutkijoiden ja toimittajien tai kaltaistemme matkustavaisten runsaat selitykset. Vika ei välttämättä ole Kiina-keskustelussa tai -diskurssissa; enimpää yleistyksiä, tulkintoja ja jopa ennustuksia on helppo, jopa liian helppo, ymmärtää, mutta niiden ja oman kokemusmaailmamme välillä on kuilu, rotko joka tuntuu ylittämättömältä.

Tämä on paras sanoa suoraan: emme ymmärrä Kiinaa. Emme ymmärrä Kiinaa, vaikka juuri nyt se monin tavoin näyttää tekevän itseään ymmärrettävämmäksi. Helpottavaa on uskoa, että jokin kokonaisuus nimeltä ”Kiina” on sekä meidän kokemuksiemme että kaikkien Kiinaa koskevien kirjoitusten ja diskurssien ulkopuolella todella olemassa; eri asia on, miten sen sieltä voi tavoittaa vai näemmekö me aina kuin kuvastimessa, omien intressiemme ja ennakoluulojemme vankina.

Hämmennystämme olemme lievittäneet turvautumalla muutamaan kirjalliseen oppaaseen vuosikymmenten takaa. Isabella Bird ja Archibald J. Little, 1800-luvun lopun kirjoittajat, ovat antaneet perspektiiviä Jangtsen varren elämään, Peter Goullart ja Joseph Rock Yunnanin maakuntaan 1900-luvun alkupuoliskolla. Kumpikin seutu on ollut meille tärkeä.

Saattaa olla, että yli sadan vuoden takaisille kirjoittajille asiat olivat yksinkertaisempia: he luottivat brittiläisyyteensä tai länsimaalaisuuteensa, he luottivat omien kokemustensa todistusvoimaan, ja he kohtasivat Kiinan joka aidosti oli erilainen. Monet heistä uskoivat Kiinan vähin erin muuttuvan samanlaiseksi kuin länsimaalaisten maailma jo oli, ja nyttemmin tämä usko näyttää elpyneen. Meillä tosin saattaa olla helpompaa kuin 1800-luvun lop-

pupuolen briteillä; meillä ei ole tarvetta muuttaa Kiinaa, mikä olisikin kummallinen yritys siksi, että Kiina tekee sitä raivokkaasti itse.

Myös kansallisuus antaa etäisyyttä. Suomalaisina emme suoraan ole olleet valloittajia, emme oopiumikauppiaita, emme ennen nykyistä aikaa halvan kultyvoiman käyttäjiä tai siitä hyötyjiä. Meillä ei liioin ole järkähtämätöntä uskoa länsimaisen kulttuurin yliveraisuuteen, ei tarvetta sivistää kiinalaisia. Tässä suhteessa monet 1800-luvun matkailijat tosin havaitsivat tilanteen ristiriitaiseksi: usein kiinalaiset vaikuttivat heistä liiankin sivistyneiltä. Sellaisilta he vaikuttavat yhä, mutta paljolti se sivistys on jo tätä yhteistä, teknologista ja kaupallista sivistystämme jota edistykseksi kutsutaan. Myös me olemme kasvaneet tähän ajattelutapaan, ja suhteemme kasvualustaamme on tavanomainen eli ristiriitainen. Yksi hämmennyksen syy on siinä.

Vuosien myötä kokemuksemme ja muistomme Kiinasta ovat jo joutuneet valoon, joka on outo, ja kyse ei pelkästään ole nostalgiasta. On vaikea, esimerkiksi, tarkoin muistaa, minkälainen oli Pekingin Wangfujingkatu 1990-luvulla. Kadonnut rakennukset pyrkivät katoamaan myös mielestä. Jäljellä on mielikuvia tunnelmasta silloin, kun vanhan kauppahallin paikalla ei vielä ollut modernia liikekeskusta ja kun kaikkialla oli halpoja, rähjäisiä ja hyviä ravintoloita, pesuloita ja parturiliikkeitä, hiili paloi hutongeissa, ja liikenneuhkia saivat aikaan polkupyörät. Epäilemättä myös me olimme tuolloin toisenlaisia ihmisiä, ja on kummallista huomata vierastavansa nykyistä Kiinaa ja mennyttä itseään. Kummallinen on myös päinvastainen tilanne, ja sellaiseltakin joskus tuntuu.

Länsimaiden ihmisten tapaa tarkastella itäisiä maita on joskus kutsuttu orientalismiksi. Tällä tarkoitetaan eurooppalaisten taipumusta ymmärtää sekä ajallisesti että maantieteellisesti kaukainen erilaiseksi ja erilainen takapajuiseksi. Käsite on peräisin Edward Saidilta, palestiinalaiselta kulttuurikriitikolta, joka käytti sitä erityisesti Lähi-idän yhteydessä. Äskettäin Daniel Vukovich, Hongkongissa vaikuttava tutkija, on soveltanut orientalismin ajatusta Kiinaan ja päätellyt, että erilaisuuden sijasta Kiinaa tarkastellaan nykyisin samuuden kautta.

Koska länsi haluaa Kiinan muuttuvan kaltaiseksi, se myös pyrkii näkemään Kiinan samanlaisena ja sivuuttamaan eroja, väittää Vucovich. Tätä hän kutsuu sinologiseksi orientalismiksi ja analysoi, miten se vääristää, esimerkiksi, käsityksiämme Tiananmenin tapahtumista kevätkesällä 1989. Hänen mukaansa se vääristää jopa monien kiinalaisten käsityksiä Kiinasta. Saidin ja Vukovichin muotoilema ongelma on myös matkustamisen ongelma. Ei matkailu aina avarra. Usein se supistuu.

Orientalismin ongelmien käsittely ei kuulu *Suureen Virtaan*, mutta kun lu-

kee Jangtsen varren menneisyydestä tai kohtaa Yunnanin vähemmistökansojen kulttuuriperintöjen rippeitä, jotenkin tämä kysymys pitää asettaa. Lähdemme käytännöllisestä asenteesta. Oletamme, että kaukaisten aikojen ja meille outojen elämäntapojen ihmiset eivät olleet tyhmempiä kuin me tai läntiset aikalaisemme. Edes 1800-luvun suomalaiset eivät välttämättä olleet tyhmempiä kuin me. Näin on joko mukava tai kovin ikävä ajatella, koska ajatus sisältää päätelmän, että jälkeemme tulevat tuskin ovat meitä viisaampia.

Erilaisia nuo menneiden aikojen ihmiset varmaan olivat, ja on toinen kysymys, kykenemmekö ymmärtämään edes nykyisin eläviä tiibetiläisiä tai uiguureja, naxeja, wa-kansaa tai jotakin muuta Kiinan 55 virallisesta vähemmistökansasta, joista moni kansoittaa juuri Yunnanin maakuntaa.

Kolmas kysymys on, onko näiden vähemmistöjen kulttuureista jäljellä muuta kuin satunnaisia historiallisia matkamuistoja, joiden varaan Kiina nyt rakentaa etnoturismista elinkeinoa. Tätä turistorientalismin olemme runsaasti Kiinan syrjäseuduilla kohdanneet ja siihen ihmetellen osallistuneet. Myötäsytisesti liennemme lähinnä navetta-orientalisteja, ja siksin hetkin tuntuu, katsellessamme jouluyönä 2013 Jinghongin bussista muovin peittämää maalaismaisemaa, että muovi peittää myös muistojamme, sekä Kiinasta että Suomesta.

Koska itse elämme toinen jalka perinteen suossa ja toinen postmodernin maailman banaaninkuorilla, on suhteemme paitsi menneeseen myös nykyisyyteen väistämättä ristiriitainen eikä ristiriitaan ole ratkaisua.

Suuri Virta, tai Pitkä Virta, tarkoittaa Kiinassa jokea nimeltä Chang Jiang, josta länsimaalaiset käyttävät nimeä Jangtse ammoin joella liikennöineen laivan nimen mukaan ja joka todella on sekä suuri että pitkä, 6 300 kilometrin mittainen, maailman kolmanneksi pisin. Esimerkiksi Pertti Niemen Kiinan klassisen runouden suomennoksissa Suuri virta tarkoittaa usein juuri Chang Jiangia.

Kirjan nimenä *Suuri Virta* kieltämättä on hiukan metaforinen, ja vähän metaforiseksi meille on muuttunut jopa itse joki, Jangtse. Kirjoitamme molemmat sanat isoin alkukirjaimin, erisniminä, erityisinä niminä: Suuri Virta, Pitkä Virta. Kun kursivoimme sanat – *Suuri Virta* – kyse on tästä kirjasta. Muutoin pyrimme välttämään matkaamisen vertauskuvallista viisautta. Vaikka ehkä olemme nämä vuodet tehneet matkaa myös syvemmässä mielessä, *tie* ja *matka* ovat puhki kulutettuja kielikuvia. Elämän virtaan viittaavina vertauksina tie ja matka ovat niin kuin valmiiksi revityt muotifarkut; niitä ei tietyssä iässä enää viitsi pukea ylleen, koska jokin muukin on jo rikki.

Olemme kirjoittaneet yhdessä ja erikseen. Olemme kumpikin kirjoittaneet oman osamme, ja olemme surutta editoineet ja uudelleen kirjoittaneet

toistemme tekstiä. Asiyhteydestä käy selväksi, kumpi kulloinkin on äänensä, kuka sinuttelee sekä itseään että matkakumppaniaan. Usein liennemme äänessä molemmat, yhtä aikaa ja samoissa lauseissa. Vuodet, Kiina ja pitkitynyt kirjoitusprosessi ovat muokanneet kokemuksia ja tekstiä yhteisiksi siten, että kirjassa ei useinkaan ole tiukkaa rajaa kahden tekijän välillä.

Yhtenä kirjoittamisemme perustana ovat olleet Anna-Liisan keskeisillä matkoillamme pitämät tarkat päiväkirjat. Ilman niitä ei *Suuri Virta* olisi syntynyt, ja niitä välillä myös suoraan lainaamme. Kronologiaa emme noudata. Pitkän työprosessin vuoksi aika pikemminkin kerrostuu tekstiimme, joka ei selkeästi kulje edes mitään tiettyä matkareittiä. Siksi eräänlaisia johdantolukujakin on kaksi.

Yleisimmin Kiinasta tiedetään talouskasvu, toisinajattelijat ja saasteet. Kiinan rikastuneesta itärannikosta on kirjoitettu runsaasti ja ansiokkaasti, myös suomeksi. Sama pätee kiinalaisiin radikaaleihin, toisinajattelijoihin. Emme kykene kertomaan heistä mitään, mitä kuka tahansa ei pienellä vaivalla saisi selville. Saasteet ovat jättäneet jälkensä keuhkoihimme ja verenkiertoamme ja jossakin määrin tähän kirjaankin. Tiibetin maakuntaa ja uiguurimuslimien Xinjiangia vain sivuamme, vaikka Yunnanin maakunnan ohella ne ovat Kiinan mielenkiintoisimmat osat. Joskus ehkä tulee tilaisuus käsitellä kokemuksiamme niistä laveammin. Meille tärkeä on ollut Chang Jiang, Jangtse, sekä Yunnan Kiinan lounaisimmassa osassa. Niihin me, muutamain syrjähyppyin, keskityimme.

Raskas rinkka, rupiset hotellit ja hankalat vuoristotiet sopivat paremmin vanheville ihmisille kuin nuorille. Archibald J. Little teki vaivalloisia matkojaan Suurella Virralla liki kuusikymppisenä, Isabella Bird oli jo vuosia vanhempi päätyessään Jangtselta levottomaan Tiibetiin. Molemmilla oli kokemusta muussakin kuin elämyksellisessä mielessä, ja molempien kirjat ovat meitä kannustaneet ja ilahduttaneet. Olemme varrtuneet Kiinan ja melkeinpä myös tämän kirjan parissa alle viisikymppisistä yli kuusikymppisiksi, ja vaikka ahtaat džonkit ja mellastavat rosvojoukot eivät ole olleet riesnamme kuten ne olivat Birdillä ja Littlellä, Kiina on jättänyt jälkensä. Entistä vähemmän meillä on vankkoja näkemyksiä Kiinan nykyisyydestä, tulevaisuudesta tai edes menneisyydestä. Jäljellä olevat näkemyksemme löytyvät *Suuren Virran* riveiltä tai rivien välistä. Kertomamme tiedot ja tosiasiat ovat valikoituja, kokemukset tosia kuten kokemukset aina ovat, ja kaikki kerrottu on sellaista, joka on jotenkin ollut olennaista ja tärkeää meidän ja tämän työemme kannalta.

Suuri Virta ei kerro, minkälainen Kiina todella on, mutta meidän kokemastamme ja näkemästämme Kiinasta se jotakin kertoo, ja vaikka vuodet ovat haalistaneet Kiinan lumoa, erilleen emme ole kasvaneet. Emme liioin ole kas-

vaneet yhteen. Kielen, kulttuurin ja ymmärryksen rajat ovat ylittämättömiä. Tästä kuilusta ja siihen liittyvistä epämiellyttävistäkin kokemuksista ei ole tapana puhua; se kaikei ei sovi sekä universaaliutta että relatiivisuutta korostavaan ja positiivisuutta hehkuttavaan aikaan. Silti kuilu on olemassa, vaikka yhä useampi kiinalainen puhuu samaa, kansainvälistä englantia jota kaikki puhuvat. Matkustaminen ei liioin ole yhtämittaista euforiaa; sen tietää jokainen pitkään tien päällä ollut. Usein ilo väistyy merkityksettömyyden, ymmärtämättömyyden ja nöyryyttävien kokemusten tieltä. On ollut hetkiä, joina olemme olleet kurkkuamme myöten täynnä Kiinaa ja kiinalaisia. Monista ilon ja oivalluksen leimahduksista kiitämme ennen kaikkea lähimpiä kiinalaisia ystäviämme, jotka eivät tässä kirjassa esiinny edes muunnetuilla nimillä. Juhani Paunua ja Brita Svartströmiä, suomalaisia ystäviämme, kiitämme tämän kirjan esiluennasta ja kommentoinnista sen eri vaiheissa.

Tienvarren ravintolasta jouluyön bussimatka jatkuu läpi pimeyden. Myös perillä Jinghongissa, Xishuangbannan prefektuurin pääkaupungissa, on pimeää. Vain siellä täällä, paljaina roikkuvien hehkulamppujen alla, näkyy ihmisiä syömässä tai juomassa hyvin myöhäistä illallistaan. Olemme helposti löytäneet yöstä taksin, mutta hotelliamme emme löydä. Etsimme sitä kuskin kanssa yli tunnin, mutta sekavat katunumerot ovat pimeässä entistä pahemmin sekaisin. Lopulta luovutamme ja rantaudumme kohdalle osuvaan halpaan majataloon. Asetumme huoneeseen, juomme pikakahvia, otamme unilääkkeet; olemme liian väsyneitä muutoin nukkuaksemme.

Kemikaalien tehoamista odottaessamme kerimme hetken tyhjää puhetta tallista, jouluyön tunnetuimmasta majatalosta. Vaikea Kiinassa enää on joulua unohtaa. Edellisessä kaupungissa oli hotellin aulassa valtava, muovinen havupuu, sen alla rekvisiittana lahjapaketteja ja englanninkielinen kyltti: *The buying tree*. Osuva nimi *ostospuu* onkin, kun kotimaista kulutusta pitää kasvattaa. Kaikki tietävät, että Kiinalla on valtava valuutan ylijäämä ja että valtio käyttää liikaa rahaa investointeihin ja että kiinalaiset elävät liian säästeleästä, kuluttavat liian vähän ja että surutta lainoitettujen, kelvottomien yritysten velat kohta räjähtävät silmille. Lääkkeeksi tarjotaan kulutuksen kiihdyttämistä.

Satunnaisia ja merkityksensä kadottaneita joulupukin kuvia saattoi takavuosina nähdä toukokuussa tai elokuussa, mutta nyt joulun epäilemättä hyvin harkitusti on kampanjoitu kohdalleen ja osaksi kiinalaista kulutusjuhlaa. Isoissa kaupungeissa valtaosalla palvelualojen ihmisistä on tähän aikaan vuodesta työpaikalla tonttulakki päässään, ja joulupukin kuvia on kaikkialla. Hauskin näkemämme, muovinen pukki leivoskaupan ovipeleessä, soitti saksofonilla jatsahtavia joululauluja. Näimmekö jossakin pukin myös makaa-

van seimessä vai oliko se unta tai jokin väsyneenä lohkaistu vitsi joka muuttui muistissa todeksi? Mieleen tulee W. B. Yeatsin runo *The Second Coming*, jonka alkua monesti siteerataan: *The best lack all conviction, while the worst/ Are full of passionate intensity*. Parhailta puuttuu usko, pahimmat ovat täynnä intohimoista voimaa.

Tosin kiinalainen joulu tuo mieleen ennen kaikkea runon viimeiset säkeet: *And what rough beast, its hour coming at last, / Slouches towards Bethlehem to be born?* Aale Tynni käänsi tämän kauan sitten: *mikä julma peto, aikansa tultua viimein, hiipii syntyäkseen Betlehemiin?*

Tähän muistumaan nukahdamme ja aamulla siirrymme varaamaamme hotelliin. Se on parin kulman päässä eikä sen valtavassa aulassa ole ainuttakaan viitettä jouluun eikä ole asiakkaitakaan. Vain pari järjestyspoliisia syö nurkassa suuren puupöydän ääressä eväitään ja katselee tenniskentän kokoista tyhjää marmorihallia, jossa järjestys on hyvä. Tervehdimme poliiseja, jatkamme sisäpihalle, missä kyltit varoittavat putoilevista kookospähkinöistä, ja asetumme sivurakennuksen huoneeseemme. Avaamme sähköpostin ja luemme viestin John Yunilta, vanhalta tuttavalta joka jo odottaa, keitämme kahvin: tavanomaista, äitelänmakeaa pikakahvia.

Tuntuu hyvältä taas olla *matkalla jossakin Kiinassa*, vaikka matkustamisessa, matkailussa, turismissa aina on myös jotakin syvästi surullista. Suomen Yleisradion varttuneimmat kuuntelijat muistavat, miten ohjelmien lomassa ennen lähetettiin tiedotuksia: *XX, matkalla jossakin Suomessa, otta-kaa heti yhteys...* Vaikka viestintätekniikka on kehittynyt, Xishuangbannan ja Pu'erin prefektuurien valtateillä voi vielä kokea aavistuksen siitä, että on tavoittamattomissa. Se on matkaamisen iloinen, vapauttava puoli.

Esisilmäyksellä Jinghong ei vaikuta samalta kaupungilta, jossa muutama vuosi sitten vietimme pari mukavaa viikkoa. Lähes koko keskusta on rakennettu uudelleen. Silti on hyvä olla taas täällä, omituisella ja rennolla rajaseudulla Mekongjoen varrella, maailmassa joka pysyvästi elää kansainvälisen uutiskynnyksen alapuolella, vaikka selväksi on käynyt, pohjoisempaa kungfutselaisen kulttuurin joulunviettoa seurattessamme, että olemme pikemminkin Kiinan-matkailumme loppupuolella kuin alussa ja että niin on hyvä. Ehkä täältä löytyy uusi alkun toisaalle. Kun vuotta myöhemmin, joulunpyhinä 2014, lyömme *Suureen Virtaan* viimeisiä pilkkuja ja pisteitä Helsingissä, suunta ei ole selvinnyt, mutta mieli tuntuu keventyneeltä.

Jinghong–Helsinki, joulukuusta 2013 joulukuuhun 2014.